

Flora en fauna quickscan Hoogenweg te gemeente Hardenberg

Rapportnr.
Auteur
Opdrachtgever
Datum uitgave

2013-N19
Sander D. Elzerman
RooBeek Advies
5 december 2013

Flora en fauna quickscan Hoogenweg te gemeente Hardenberg

Aanleiding

In het kader van een bestemmingsplanwijziging in de gemeente Hardenberg is een verkennend onderzoek ('quickscan') uitgevoerd naar de natuurwaarden die beschermd zijn door de Flora- en faunawet. De flora en fauna quickscan moet uitsluitsel geven over welke beschermde soorten planten en dieren aanwezig zijn. Indien dit niet vastgesteld kon worden dan is aangegeven of vervolgonderzoek nodig is. De resultaten van het onderzoek leiden mogelijk tot de aanvraag van een ontheffing op de Flora- en faunawet.

De bestemmingsplanwijziging heeft betrekking op een projectlocatie aan de Hoogenweg 5 in het dorp Hoogenweg in de provincie Overijssel (Figuur 1). De voormalige school zal worden gesloopt ten behoeve van de bouw van een woonzorgvoorziening. De woonzorgvoorziening 'De Baalderborg' zal bestaan uit 24 wooneenheden met een zorgfunctie. Mogelijk zullen ook één of meer bomen gekapt worden. Het toekomstbeeld is weergegeven in Figuur 6 (Zie 'Conclusie en aanbevelingen').

Figuur 1. Het projectgebied aan de Hoogenweg is aangegeven met een rood kader.

Methodiek

Het onderzoeksgebied is op 26 november 2013 bezocht door een ecoloog. Tijdens het bezoek is gelet op de (potentiële) aanwezigheid van beschermde planten en dieren. De nadruk lag hierbij op soorten waarvoor op basis van art. 75 van de Flora- en faunawet een ontheffing nodig is en soorten waarvan de vaste rust- of verblijfplaats jaarrond beschermd is (Ministerie van LNV, 2009b). Het betreffen zgn. Tabel 2 en 3-soorten die vallen onder de zwaarste beschermingsregimes (Ministerie van LNV, 2005). Wanneer werkzaamheden deze soorten (mogelijk) treffen is een ontheffing verplicht. Aanvullend op het veldbezoek zijn openbare bronnen geraadpleegd op het voorkomen van beschermde flora en fauna in het onderzoeksgebied en de directe omgeving.

De weersomstandigheden waren voldoende gunstig om gedegen onderzoek te doen (bewolgingsgraad 6/8, temp. 8°C graden, 0-1Bft noordenwind). De (potentiële) functionaliteit van het onderzoeksgebied is voor alle beschermde soortgroepen het veldbezoek beoordeeld.

Figuur 2. Vooraanzicht van het voormalige schoolgebouw aan de Hoogenweg.

Wet- en regelgeving

Dit onderzoek richt zich op de beschermde soorten uit de Flora- en faunawet. In beginsel zijn alle in Nederland in het wild levende dieren en planten beschermd. De bescherming wordt vormgegeven door verbodsbepalingen en een Algemene Zorgplicht.

Voor bepaalde soorten geldt een vrijstellingsregeling. Uitgangspunt hierbij is dat de werkzaamheden geen afbreuk mogen doen aan de duurzame instandhouding van planten- of dierenpopulaties. Voor soorten die in bijlage IV van de Europese Habitatrictlijn (Tabel 3) worden genoemd en voor de per Algemene Maatregel van Bestuur (Vrijstellingenbesluit) aangewezen zeldzame en bedreigde soorten (Tabel 3) gelden daarnaast verzwaarde eisen.

Aanvragen voor een ontheffing op de Flora- en faunawet moeten worden ingediend bij en beoordeeld door Dienst Regelingen van het Ministerie van Economische Zaken. Wanneer de wetgeving van de Flora- en faunawet overtreden wordt dan kan een handhaver het werk stilleggen, de activiteiten verbieden, beëindigen en/of een proces-verbaal opmaken. Een overtreding op de Flora- en faunawet wordt gezien als een economisch delict. Het Openbaar Ministerie zal in het geval van een overtreding uiteindelijk het vonnis uitspreken.

Algemene Zorgplicht (Art. 2)

De Flora- en faunawet richt zich op de bescherming van soorten en niet van individuele dieren. Echter, de intrinsieke waarde van elk individueel dier en plant wordt wel erkend. Mensen mogen hier dus niet onzorgvuldig mee omgaan. Vanuit deze gedachte is de Zorgplicht opgesteld:

- *Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving;*
- *De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten, nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.*

De Zorgplicht is een algemene fatsoenseis die voor iedereen geldt.

Verbodsbepalingen

De bescherming van planten en dieren is gebaseerd op het 'Nee, tenzij'-principe. Dit wil zeggen, dat in principe werkzaamheden of ruimtelijke ontwikkelingen geen negatief effect mogen hebben op beschermde flora en fauna, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen reguliere werkzaamheden en ruimtelijke ontwikkelingen. Wanneer de activiteiten geen negatief effect hebben op de flora en fauna dan is er geen ontheffing nodig. In veel gevallen is dat echter moeilijk vooraf te bepalen. Daarom is het raadzaam om vooraf het voorkomen van beschermde soorten in kaart te laten brengen. Hiermee wordt niet alleen het voorkomen van een soort binnen het projectgebied bepaald, maar ook de mate van aanwezigheid en daarmee het effect van de activiteiten. De volgende verbodsbepalingen zijn in dit kader van belang:

Artikel	Verbodsbepaling
8	het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.
9	het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.
10	het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.
11	het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.
12	het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Een aantal soorten flora en fauna kennen een zwaarder beschermingsregime (Ministerie van LNV, 2005). Deze soorten zijn opgenomen in drie tabellen. Het is mogelijk om voor deze soorten een ontheffing aan te vragen. Of een ontheffing aangevraagd moet worden hangt af van de zeldzaamheid van de soort en impact van de werkzaamheden.

In **Tabel 1** staan de soorten met het lichtste beschermingsregime. Voor soorten die opgenomen zijn in deze tabel geldt een algemene vrijstelling of ontheffing met lichte toetsing. De vrijstelling geldt voor de volgende werkzaamheden:

- Bestendig beheer en onderhoud (ook in landbouw en bosbouw);
- Bestendig gebruik;
- Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Vallen de activiteiten onder één van deze noemers dan is de vrijstellingsregeling van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing. Als geen sprake is van dit type werkzaamheden dan is toch een ontheffingsaanvraag nodig. De Algemene Zorgplicht blijft in alle gevallen wel van kracht.

Bij **Tabel 2** is sprake van een zwaarder beschermingsregime. Hier dient voor de werkzaamheden, zoals die genoemd zijn bij Tabel 1, te worden gewerkt volgens een Gedragscode. Voor sommige sectoren, zoals de Waterschappen (Unie van Waterschappen, 2006), is een sectorbrede gedragscode opgesteld. In andere gevallen is een gedragscode voor de specifieke situatie nodig in de vorm van een Ecologisch Werkprotocol. Alleen indien volgens de gedragscode of een ecologisch werkprotocol gewerkt wordt is een ontheffing niet nodig. Bij alle overige activiteiten moet een ontheffing worden aangevraagd die bij Bureau Regelingen een lichte toets krijgt.

Het zwaarste beschermingsregime kent **Tabel 3**. In deze tabel staan soorten die op Europees niveau onder druk staan. Het zijn soorten, die genoemd zijn in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in Bijlage 1 van de Algemene Maatregel van Bestuur. Voor alle ruimtelijke ontwikkelingen en werkzaamheden is het verplicht een ontheffing aan te vragen. Een gedragscode volstaat hier in de meeste gevallen niet.

Vogels

In bovengenoemde tabellen zijn vogels niet opgenomen. Alle in Nederland voorkomende vogelsoorten worden in beginsel gelijkwaardig beschermd. Het is in het algemeen verboden om vogels te doden, te verontrusten, hun nesten en vaste rust- en verblijfplaatsen te verstoren. Indien de werkzaamheden vallen onder in Tabel 1 genoemde activiteiten dan kan worden volstaan met een goedgekeurde gedragscode. Voor alle overige activiteiten dient een ontheffing aangevraagd te worden. In de praktijk gaat het met name om werkzaamheden gedurende het broedseizoen. Buiten het broedseizoen zullen de meeste activiteiten minder problemen geven. Uitzondering hierop vormt een selectie aan vogelsoorten die jaarronde bescherming genieten (Ministerie van LNV, 2009). De nesten van deze soorten mogen ook buiten het broedseizoen niet verstoord worden. De jaarrond beschermde vogelsoorten zijn ingedeeld in vijf categorieën. Voor de soorten uit de vijfde categorie geldt alleen onder specifieke omstandigheden een ontheffingsplicht.

Voortplantings-, vaste rust- en verblijfplaatsen

Naast de dieren zelf worden ook hun voortplantings-, vaste rust- en verblijfplaatsen beschermd. Onder een voortplantingsplaats wordt niet alleen een nest van een vogel of kolonieverblijf voor vleermuizen verstaan, maar ook de directe omgeving. Sommige faunasoorten zijn zeer kritisch wat betreft hun foerageerplek of slaapplek. Zij stellen specifieke eisen aan het leefmilieu en kunnen ook moeilijk overschakelen op een veranderde situatie. Indien werkzaamheden invloed hebben vaste rust- en verblijfplaatsen dient een ontheffing te worden aangevraagd.

Ecologisch Werkprotocol

Het Ecologisch Werkprotocol is een handleiding voor het uitvoeren van de bij Tabel 1 genoemde werkzaamheden. Het heeft als doel de negatieve invloed van de werkzaamheden op de aanwezige (beschermde) flora en fauna te minimaliseren. Vanaf eind 2011 is door Dienst Regelingen van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie gestart met de ontwikkeling van soortenstandaards. Een soortenstandaard omvat een set basismaatregelen die getroffen kunnen worden om beschermde soorten te ontzien. Het heeft als doel om te komen tot eenduidige richtlijnen per soort, zodat de effectiviteit en de toepassing in praktijk vergroot worden.

Naast algemene richtlijnen bevat het werkprotocol ook aanwijzingen die gericht zijn op de specifieke beschermde soorten. Het werkprotocol is bovendien toegespitst op de lokale situatie. De uitvoerder wordt vooraf op de hoogte gesteld van het werkprotocol, zodat de maatregelen geïntegreerd kunnen worden in de activiteiten.

Resultaten

Het onderzoeksgebied is beschreven aan de hand van de landschappelijke en ecologische kenmerken. Vervolgens zijn de aangetroffen en, indien van toepassing, de te verwachten beschermde soorten beschreven.

Beschrijving onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt in de dorpskern dat zich als een lintbebouwing langs de doorgaande weg uitstrekt. Aan de voorzijde van het schoolgebouw is het gehele terrein betegeld (Figuur 3). Hier staan enkele grote Beuken *Fagus sylvatica*. Het schoolplein loopt ten oosten van het gebouw naar achteren door. De achterzijde is deels verhard en deels bestaat het grasveld met mos (Figuur 4). Verder bevinden hier nog een zandbak en twee houten schuren.

Figuur 3. Het schoolplein voor het gebouw is geheel betegeld.

Figuur 4. Aan de achterzijde is een deel van het plein ingericht met gras, struiken en een zandbak.

Het schoolgebouw is opgebouwd uit bakstenen muren en een zadeldak belegd met dakpannen. Het dak loopt door tot het begin van de eerste etage. Op het dak lag veel badval van de omringende bomen en met name op de voorzijde lag mos. Langs de lange zijden van het dak loopt een dakgoot met daaronder een balk, dat het ontoegankelijk maakt voor vleermuizen of vogels. In de muren waren geen spouwgaten of opvallende scheuren te zien. De ramen bevinden zich allen op de begane grond. Aan de achterzijde bevindt zich op het dak een dakkapel van hout en Trespa-platen. De fietsenstalling is opgebouwd uit bakstenen met een golfplaten dak dat overwoekerd is door Klimop *Hedera helix*.

Aangetroffen beschermde soorten

Vogels

Onder een dakpan op de hoek van het dak werd een nest vastgesteld (Figuur 5). Het nest bevond zich net boven de dakgoot op de zuidoosthoek van het schoolgebouw. Gezien de locatie en het type nest is het waarschijnlijk gebruikt door een Huismus *Passer domesticus*. De aanwezigheid van tenminste twee Huismussen in de struiken op het schoolplein versterken dit vermoeden. Huismussen verblijven vaak jaarrond in de nabijheid van hun nestplaats (SOVON, 2002). Het gebruik door een Spreeuw *Sturnus vulgaris* of Koolmees *Parus major* kon niet worden uitgesloten. Voor een Kauw *Corvus monedula* leek de nestplaats op het eerste gezicht te klein.

Het veldbezoek vond plaats in een periode dat de broedtijd voor de vogels al afgelopen was. Hierdoor kon niet met zekerheid worden bepaald welke soort dit nest gebruikt heeft. Aangezien het nest van een Huismus jaarrond beschermd is, moet een controlebezoek in het voorjaar uitsluitel geven over de gebruiker van het nest. Mocht dit nest inderdaad gebruikt zijn door een Huismus dan valt niet uit te sluiten dat zich nog meer nesten in het gebouw bevinden. Huismussen zijn namelijk bij uitstek koloniebroeders. Dit kan tijdens het voorjaarsbezoek worden gecontroleerd.

Een andere jaarrond beschermde vogel, die vaak geassocieerd wordt met gebouwen, is de Gierzwaluw *Apus apus*. Gezien de beschutte ligging van het gebouw tussen bomen lijkt het niet erg waarschijnlijk dat deze soort gebruikmaakt van het projectgebied. Gierzwaluwen hebben een vrije aanvliegroute nodig om het nest te bereiken. Een dergelijke vrije toegang is in deze situatie waarschijnlijk niet voldoende aanwezig.

Tijdens het veldbezoek waren enkele vogels aanwezig in het onderzoeksgebied. In de bomen zaten een Houtduif *Columba palumbus*, Koolmees en twee Vinken *Fringilla coelebs*, terwijl in de struiken naast Huismussen ook enkele Merels *Turdus merula* verscholen zaten. De genoemde soorten zouden allen tot broeden kunnen komen in het onderzoeksgebied.

Tussen de struiken lagen ook nog de plukresten van een Merel. Waarschijnlijk is deze vogel hier geplukt door een Sperwer *Accipiter nisus*. Deze jaarrond beschermde roofvogel zou in het naastgelegen parkje tot broeden kunnen komen. De Sperwer geeft de voorkeur aan een bosrijke omgeving met enige ondergroei om een nest te kunnen bouwen in een boom. Naaldbomen en loofbomen die al vroeg in het jaar in het blad zitten hebben daarbij de voorkeur (Bijlsma, 1993).

Figuur 5. Enkele uitstekende takjes en ontlasting op de muur verraden de aanwezigheid van een nest. Mogelijk is dit nest gebruikt door een Huismus.

Vaatplanten

Op het schoolplein staan aan de voorzijde van het gebouw enkele grote Beuken. Aan de achterzijde staan enkele Berken *Betula spec.* verspreid over het grasveld. Hier bevinden zich ook bosschages van Hulst *Ilex aquifolium* en Laurierkers *Prunus laurocerasus*, welke deels overwoekerd zijn door braamstruweel *Rubus spec.* Een rij Zomereiken *Quercus robur* flankiert de deels verharde weg die in zuidoostelijke richting langs het schoolplein loopt. Op de muren van het schoolgebouw en de fietsenstalling zijn geen (beschermd) muurplanten aangetroffen. Geen van de aangetroffen planten zijn strikt beschermd en worden ook niet verwacht aanwezig te zijn.

Zoogdieren

De meeste, algemeen in Nederland voorkomende zoogdieren staan vermeld in Tabel 1 en 2 van de Flora- en faunawet. Alle vleermuizen zijn opgenomen in Tabel 3. Wanneer de werkzaamheden de functionaliteit van het gebied voor een soort vleermuis aantasten dan is een ontheffing verplicht. De Steenmarter *Martes foina* leeft graag in gebouwen en staat vermeld in Tabel 2. In de gemeente Hardenberg wordt de soort regelmatig aangetroffen. Tijdens het veldbezoek zijn geen sporen gevonden die duiden op de aanwezigheid van deze soort.

Op basis van het veldbezoek kon niet worden uitgesloten dat zich een verblijfplaats van vleermuizen bevindt in het schoolgebouw. Via de nok aan de oost- en westzijde van het schoolgebouw zouden deze vliegende zoogdieren toegang kunnen hebben tot de spouwmuur en dakbeschot. De muren zelf vertoonden geen gaten of spleten waarin vleermuizen kunnen wegkruipen. Gedurende het jaar kan een vleermuis gebruikmaken van verschillende verblijven om te overwinteren, jongen te baren en te paren (Limpens *et al.*, 1997). In dit geval zou het gebouw onderdak kunnen bieden aan een zomerverblijf of kleine kraamkolonie van gebouwwonende soorten. Het voorkomende van dergelijke soorten, zoals de Gewone Dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus* of de Laatvlieger *Eptesicus serotinus*, uit de nabije omgeving is bekend. Deze vleermuizen kruipen graag in nauwe ruimten, zoals spouwmuren en gevelbetimmering, aan de binnen- of buitenzijde van een gebouw.

De aanwezige bomen bieden geen potentiële verblijfplaatsen voor vleermuizen. Met name de Beuken zouden hiervoor in aanmerking kunnen komen. De bomen vertakken echter al op geringde hoogte (ca. 2 meter), waardoor er weinig stamlengte is waarin de vleermuizen in kunnen wegkruipen. Bovendien vertoonden de bomen geen opvallende scheuren of gaten.

Overige soortgroepen

Voor de andere soortgroepen wordt het onderzoeksgebied op basis van het veldbezoek en de literatuurgegevens niet geschikt geacht voor beschermde soorten. Vanwege het voorheen intensieve gebruik en bijbehorende inrichting van het onderzoeksgebied is de locatie ongeschikt voor deze overige beschermde flora en fauna.

Conclusie en aanbevelingen

Het voormalige schoolgebouw aan de Hoogenweg 5 in de gemeente Hardenberg is onderzocht op de aanwezigheid van beschermde flora en fauna. Op basis van de ecologische quickscan wordt aanbevolen vervolgonderzoek te laten uitvoeren naar de aanwezigheid van verblijfplaatsen van de Huismus en vleermuizen.

Tijdens de quickscan is een nest aangetroffen waarvan vermoed wordt dat deze gebruikt is door een Huismus. Door in de periode maart – april een controlebezoek uit te voeren kan dit bevestigd worden. Aangezien Huismussen kolonievogels zijn kan tijdens het voorjaarsbezoek ook worden gecontroleerd op de aanwezigheid van meer nesten. Op die manier kan de functie van het gebouw voor deze soort beter in beeld worden gebracht. Het bepalen van het effect op de soort is nodig om passende maatregelen te treffen.

De vaste rust- en verblijfplaatsen van vleermuizen zijn ontheffingsplichtig ex. Art. 75 van de Flora- en faunawet. Het vervolgonderzoek dient met name gericht te zijn op de mogelijke functie van het gebouw als zomer-, kraam- of paarverblijfplaats. Het onderzoek naar vleermuizen dient te worden verricht aan de hand van de richtlijnen uit het Vleermuisprotocol (NGB, VZZ & GaN, 2013). Deze schrijft voor dat de functionaliteit van het gebied voor vleermuizen onderzocht moet worden op basis van tenminste vier bezoeken in de periode begin april – begin oktober.

Voor de overige soortgroepen zijn geen beschermde soorten aangetroffen en deze worden op basis van de quickscan ook niet verwacht aanwezig te zijn. De soorten, die vermeld staan in Tabel 1 van de Flora- en faunawet, vallen onder een algemene vrijstelling. Alle broedende vogels en hun nesten zijn beschermd ex. art. 11 van de Flora- en faunawet. De werkzaamheden dienen dan ook buiten het broedseizoen plaats te vinden. Voor het kappen van de aanwezige bomen moet mogelijk een kapvergunning worden aangevraagd. Informeer bij de gemeente Hardenberg voor de voorwaarden indien het kappen van de bomen in de planning staat.

Bij de uitvoering van de werkzaamheden dient men te allen tijde rekening te houden met de in de Flora- en faunawet opgenomen Algemene Zorgplicht (Art. 2). De Zorgplicht houdt in dat schadelijke effecten aan planten en dieren door menselijk handelen tot een minimum beperkt worden. Deze wettelijke verplichting geldt voor alle flora en fauna in Nederland ongeacht de beschermde status.

Figuur 6. Toekomstige situatie van woonzorgvoorziening 'De Baalderborg' (Bron: Ir. G. van der Veen Architect BNA).

Literatuur

Bijlsma, R.G. 1993. *Atlas van de Nederlandse Roofvogels*. Schuyt & Co., Haarlem.

Limpens, H., K. Mostert & W. Bongers (red). 1997. *Atlas van de Nederlandse vleermuizen*. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. 2005. *Wijziging Regeling vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*. Staatscourant 2 februari 2005, nr. 23, p. 16.

Ministerie van Landbouw, Natuurbehoud en Visserij. 2009b. *Wijziging beoordeling ontheffing Flora- en faunawet bij ruimtelijke ingrepen*. 26 augustus 2009. Brief Dienst Regelingen, Den Haag.

NGB, VZZ & GaN. 2013. *Vleermuisprotocol 2013, 25 maart 2013*. Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureaus, Zoogdierverseniging VZZ & Gegevensautoriteit Natuur.

SOVON Vogelonderzoek Nederland. 2002. *Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000 – Nederlandse Fauna 5*. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Flora en fauna quickscan Hoogenweg te gemeente Hardenberg

Status uitgave **Concept**
 Rapport nr. 2013-N19
 Auteur Sander D. Elzerman
 Datum uitgave 5 december 2013

Foto's Sander D. Elzerman
 Kaartmateriaal GoogleEarth

Projectnr. 2013033
 Opdrachtgever RooBeek Advies
 Contactpersoon Dhr. M. Beek

© Elzerman Ecologisch Advies
 Koninginneweg 235
 2982 AM Ridderkerk

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende. Elzerman Ecologisch Advies kan door de opdrachtgever niet aansprakelijk worden gesteld voor schade die voortvloeit uit gebruik van data of gegevens of door toepassing van aanbevelingen en conclusies, die zijn opgenomen in deze rapportage.